

فصلنامه (مقاله علمی پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال سوم، شماره اول (پیاپی ۹)، بهار ۱۳۹۹، صص ۳۸۵-۴۰۰
 قاچاق کالا و ارز و تاثیرات آن بر جامعه و نقش سازمان تعزیرات حکومتی در برخورد و پیشگیری از آن

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۹

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۲/۱۲

جلال دانشفر^۱

محمود قیوم زاده^۲

سعید عطا زاده^۳

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی آثار اجتماعی و اقتصادی قاچاق کالا و ارز بر جامعه و نقش سازمان تعزیرات حکومتی در جلوگیری از قاچاق کالا و ارز انجام گرفته است؛ زیرا معضل قاچاق کالا و ارز دارای آثار و تبعات بسیار بد و عمیقی در جامعه است. این آثار می‌تواند در حوزه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور دیده شود؛ به نحوی که این موضوع و جنبه‌های مختلف آن می‌تواند مورد توجه مسئولین مربوط و عموم جامعه شود. روش تحقیق این مقاله، تحلیلی-توصیفی بوده، همچنین ابزار گردآوری اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای بوده است.

در نتیجه باید عنوان کرد که نقش سازمان تعزیرات حکومتی در مقابله و بعضاً پیشگیری از قاچاق کالا و ارز بسیار پررنگ و مهم است به نحوی که این سازمان یا ابزارهایی که در اختیار دارد می‌تواند تا حد زیادی از آسیب‌هایی که این معضل به جامعه می‌زند جلوگیری کند. این آسیب‌ها و تبعاتی که از قاچاق کالا و ارز ناشی می‌شود می‌تواند تمام جامعه را در بر گیرد به نحوی که سبب می‌شود بخشی از مردم ثروتمند شده و بخش دیگر دچار فقر و بعضاً خرده فرهنگ و مواردی از این دست شوند.

کلید واژگان: پیشگیری، تعزیرات حکومتی، جامعه، قاچاق کالا و ارز.

۱. مقدمه و بیان مسئله

مفاسد اقتصادی نوعی انحراف از ضوابط شرعی در تخصیص منابع، توزیع درآمد، بازار و خدمات است و آسیب‌های جبران ناپذیری نظیر فقر، شکاف طبقاتی، تبعیض و تزییع حقوق مردم، رانتخواری و انحطاط اخلاق فردی و اجتماعی را در پی دارد. از این رو پیشگیری و رفع مفاسد مالی در جامعه همواره مورد نظر شارع مقدس بوده و آیات فراوانی در این زمینه فرود آمده است.

حال اگر در استفاده از منابع مالی، روشی ناصحیح و غیراصولی مبتنی بر روش اقتصادی نادرست بکار گرفته شود، خروج از حد اعتدال رخ داده، که همانا فساد است. فساد در معنای عام آن یا در وجود خارجی است که با ایجاد اختلال در نظم

۱. دانشجو دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران

۲. استاد گروه فقه و مبانی حقوق، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران (نویسنده مسئول)

۳. استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، پژوهشگاه مطالعات ناجا (استاد مدعو دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه)

و خروج از میزان اعتدال به وجود می‌آید: «اگر در آسمان و زمین غیر از خدای یکتا خدایانی وجود داشت همانا خلل و فساد در آسمان و زمین راه می‌افتد، و اگر حق، تابع هوای نفس آنان شود همانا آسمانها و زمین و هر که در آنها است فاسد خواهد شد. انبیاء/۲۱؛ مؤمنون/۱۱؛ و یا فساد است که در اعمال رخ میدهد، که این نوع فساد با اختلال در اعمال و اخلال در امور حاصل میگردد: و چون آنان را گویند فساد در زمین نکنید، گویند: تنها ما کار به صالح کنیم، گفتند آیا کسانی در زمین خواهی گماشت که در آن فساد کنند و خونها بریزند». (بقره/۱۱؛ بقره/۶۰).

البته اخلال در امور به دو گونه رخ میدهد؛ نوع اول اخلاقی که در مقابل نظم تکوینی بروز می‌نماید همچون؛ قتل، تجاوز، ظلم، کفر، شرک، محاربه با اهل حق و تضييع حقوق؛ و نوع دوم اخلاقی که در تشریعات رخ میدهد همچون؛ فساد، اخلال در احکام الهی، قوانین دینی و مقررات اسلامی، این تقسیم بندی بدان معنا نیست که، اخلاقی که در مقابل نظم تکوینی رخ میدهد کاملاً مجزا، منفک و بی تأثیر در اخلاقی است که در تشریعات بروز مینماید بلکه این دو کاملاً از یکدیگر متأثر هستند؛ زیرا اسلام که دینی و حیانی است، از سرچشمه مطلقه آفرینش صادر گشته؛ از این رو اقتضا میکند، که با نظم تکوینی موجود در جهان خلقت کاملاً هماهنگ باشد.

جرمشناسان و حقوقدانان کیفی، جرایم اقتصادی را اقدام مستقیم و غیر مستقیم علیه چرخه نظام اقتصادی، یعنی تولید، توزیع، مصرف و حمل و نقل می‌دانند و در قانون جدید مجازات اسلامی، جرایم اقتصادی از طریق تعیین مصداق مشخص شده است، که می‌افزاید این جرایم شامل مواردی همچون اختلاس، کلاه برداری، رشاء و ارتشاء، اعمال نفوذ، مداخله وزرا و نمایندگان و کارمندان دولت در معاملات دولتی و تبانی در معاملات خارجی، جرایم گمرکی، قاچاق کالا، جرایم مالیاتی، پولشویی و اخلال در نظام اقتصادی است (غفاری، ۱۳۹۲: ۴۰).

علاوه بر لطمات اقتصادی فوق، قاچاق کالا آثار زیان باری از جمله: ایجاد اخلال در عملکرد نظام اقتصادی، ایجاد اخلال در سیاستهای تجاری، مالی و پولی، کاهش درآمدهای دولت و... را به دنبال دارد. البته بخشی از فعالیتهای قاچاق صرف نظر از زیانهای مالی، سلامت افراد و امنیت کشور و اعتقادات فرهنگی و اعتقادی، هویتی را مورد تهدید قرار می‌دهند از جمله قاچاق اسلحه و مهمات و مواد مخدر و مشروبات الکلی و میراث فرهنگی و... است که نوعاً در مفهوم عرفی کالا محسوب می‌شود ولی آنچه موضوع اصلی قاچاق کالا در کشور محسوب می‌شود و بیشترین تعداد پرونده های قاچاق کالا را در بر میگیرد، نوعاً خطری برای سلامت جسم و جان مردم و یا تهدیدی برای امنیت کشور محسوب نمی‌شود یا مغایرتی با اصول فرهنگی، اخلاقی، اجتماعی و مذهبی و ملی ندارد و با اتخاذ سیاست ها و هدایت فعالیت ها به مسیر سالم و درست و تدوین قوانین مطلوب قابل احتراز است و این دسته از قاچاق همان بخشی از قاچاق کالا را تشکیل میدهد که تقریباً در بسیاری از کشورها به دلیل راه حل های اتخاذی اصولاً چنین قاچاقی به حداقل ممکن رسیده است. در حال حاضر سیاست جنایی ایران در برخورد با با جرایم در حوزه سازمان تعزیرات حکومتی مبهم است و لذا در این پژوهش به آسیبهای این نوع برخورد توجه نموده و آنها را بازشناسی کرده و با برجسته نمایی آن در جهت تصویب قوانینی عاری از این گونه آسیب ها در حد بضاعت گام خواهیم برداشت.

۲. پیشینه تحقیق

- حیدری (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان «بررسی آسیب‌های فرهنگی اجتماعی و اقتصادی قاچاق کالا و ارز» عنوان کرده است که پژوهش حاضر با هدف شناسایی آسیب‌ها و راهکاری مناسب برای جلوگیری از قاچاق کالا و ارز انجام گرفت؛ زیرا پدیده قاچاق کالا و ارز و یا تجارت زیرزمینی و نقل و انتقالات کالا بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی و سود بازرگانی، دارای آثار مخربی در حوزه های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور بوده است؛ به گونه ای که یکی از دغدغه های اصلی دولتمردان مبارزه جدی با قاچاق کالا و ارز است. روش تحقیق این پژوهش سندکاوی است و روش تحلیل توصیفی- تحلیلی است که شامل سه گام شناسایی، توصیف، استنباط و استنتاج است. با تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در دی ماه سال ۱۳۹۲، افق های جدیدی از حیث مبارزه و کنترل پدیده زینبار قاچاق کالا و ارز گشود شد. در این مقاله، فرض بر این است که آسیب‌ها و تبعات قاچاق کالا می تواند در مناطق مرزنشین بیشتر از سایر نقاط کشور باشد. براساس نظریه های جرم شناسی، جرم بودن قاچاق کالا با استناد به آسیب های گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی که بر ابعاد مختلف جامعه وارد می کند، مسلم می باشد. معضل قاچاق کالا یک پدیده علتی نسبت به محصول و پیامد مجموعه ای از عوامل متعدد است که نیازمند برنامه ای همه جانبه بوده و قابلیت انطباق با تیوری های جرم شناسی و جامعه شناسی را خواهد داشت.

- طالبیان (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «نقش پیشگیری اجتماعی در کاهش قاچاق کالا و ارز» به این نتیجه رسیده اند که پدیده قاچاق کالا و ارز در کشور ما، واقعییتی کتمان ناپذیر است که به دلایل مختلف اجتماعی، اقتصادی و گاهی سیاسی، به ویژه در سال های اخیر، شکل گرفته و به تبع آن عواقبی نیز برای دولت در پی داشته که مهمترین آنها را می توان کاهش حقوق و عوارض دولتی، عدم تعادل در بازار رقابتی، تقویت توان شبکه های مجرمانه و به پیروی از آن گسترش فساد مالی و اداری از طریق تبانی و ارتشا و نهایتاً اختلال در بخش تولید و توزیع کشور نام برد. افزون بر اینها تأثیرات منفی زیادی را بر کارکرد سیاست های تجاری و اقتصادی کشور تحمیل و موضوعی است که هم اکنون ذهن بسیاری از مدیران دستگاه ها و سازمان های دولتی را به خود مشغول نموده است. هرچند مقابله با آن نیز به لحاظ گستردگی مرزهای جغرافیایی ایران در کنار همسایگان تقریباً بی ثبات و نیز وجود مبادی مختلف و شیوه های متنوع قاچاق، بیش از پیش دشوارتر گردیده است. در این مقاله تلاش شده تا با توجه به علوم جرم شناسی و روش های پیشگیری از جرم (پیشگیری کیفری و غیر کیفری که پیشگیری غیر کیفری را به دو حالت وضعیت و اجتماعی تقسیم کرده)، نقش پیشگیری اجتماعی را در کاهش قاچاق کالا و ارز مورد بررسی قرار داده و تشریح نماید. در این رابطه راهکار اجتماعی پیشگیرانه احصاء و تبیین گردیده که مهمترین آن، ارتقای سطح فرهنگ جامعه در راستای مصرف کالاهای داخلی و اجتناب از تجمل گرایی است. مسلماً در یک برنامه ریزی صحیح و مناسب برای پیشگیری، فرهنگ و عرف حاکم بر جامعه، از جمله مهمترین اجزای آن محسوب می گردد.

- مهرپور (۱۳۹۲) تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل موثر بر قاچاق کالا و ارز و راه های پیشگیری از آن» به انجام رساند. روش تحقیق در این پژوهش از نوع روش پیمایشی با بهره گرفتن از پرسشنامه بوده و جزء تحقیقات کاربردی محسوب می گردد. نمونه آماری این پژوهش برابر ۱۰۰ نفر از صاحب نظران در نهادهای مرتبط با قاچاق کالا بوده که در این پژوهش

به سئوالات پرسشنامه پاسخ داده اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که: عوامل اجتماعی در پیشگیری و کاهش قاچاق کالا و ارز موثر می‌باشد، عوامل اقتصادی در پیشگیری و کاهش قاچاق کالا و ارز موثر می‌باشد، عوامل سیاسی و امنیتی در پیشگیری و کاهش قاچاق کالا و ارز موثر می‌باشد. با توجه به نتایج آزمون فریدمن عوامل اجتماعی، اقتصادی و منطقه‌ای از لحاظ شدت تاثیر آن بر قاچاق کالا و ارز به ترتیب عبارتند از: عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی و امنیتی، عوامل جغرافیایی.

۱- ترکمن (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «نقد و بررسی موادی از قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز» نشان داده است که از عدول قانونگذار ثانوی از ضوابط قانونگذاری و اصول مسلم دادرسی در قانون نحوه اعمال تعزیرات حیومی راجع به قاچاق کالا و ارز فوایدی نصیب بحث مبارزه با قاچاق نشده است و ضرورت اصلاح قانون ما نحن و فیه پس از گذشت مدت نه چندان طولانی مؤید این مفهوم می‌باشد. براین اساس در نظر گرفتن موارد ذیل به عنوان پیشنهاد جهت اعمال در قانون آتی مبارزه با قاچاق ضروری به نظر می‌رسد: ۱- تعیین مرجع واحد در رسیدگی قضائی ۲- بازگشت به ضوابط دادرسی کیفری جهت تضمین دادرسی عادلانه که در این روش ضمن رعایت حقوق دفاعی متهمان در فرض احراز جرم، مجرم را نیز مجازات می‌نمایند. ۳- تجمیع قوانین و مقررات کیفری پراکنده در قانون واحد. ۴- پیش بینی جرم قاچاق به عنوان جرم عمومی.

۳. مفاهیم تحقیق

۱ - ۳. تعزیرات حکومتی

منظور از تعزیرات حکومتی مجازات‌هایی است که از طرف حکومت به منظور حفظ نظم و مراعات مصلحت اجتماع، در قبال تخلف از مقررات و نظامات حکومتی تعیین می‌گردد (مهرپور، ۱۳۸۸: ۱۲۴-۱۲۳). برخی از کارها هستند که موجب تعزیر حکومتی می‌شود که از جمله می‌شود به گران فروشی، کم فروشی و تقلب، احتکار و ... اشاره نمود که در ذیل به این موارد پرداخته می‌شود.

۲ - ۳. سازمان تعزیرات حکومتی

تعزیرات حکومتی به معنای عام خود، پدیده‌ای تازه و بدیع نیست و از صدر اسلام تاکنون تحت عناوین و تعبیر مختلف مورد استفاده حکومت‌های اسلامی قرار گرفته است، لکن بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و تقریباً در آغاز جنگ تحمیلی بحث تعزیرات حکومتی به معنای اخص خود و برای جلوگیری از بسیاری از تخلفاتی که در زمینه مسائل اقتصادی با توجه به وضعیت بحرانی کشور در آن زمان به وقوع می‌پیوست پایه ریزی شد. مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز در مورخ ۶۷ / ۱۲ / ۲۳ با تصویب دو قانون تحت عنوان قانون تعزیرات حکومتی و قانونی تعزیرات حکومتی امور بهداشتی، درمانی رسیدگی به تخلفات بخش غیر دولتی را به محاکم انقلاب اسلامی و دولتی را به کمیسیونهای تحت نظارت وزارت کشور محول نمود و این امر تا اواسط سال ۱۳۷۳ ادامه یافت؛ لیکن به لحاظ ضرورت کنترل دولت بر امور اقتصادی و

لزوم هماهنگی مراجع قیمت گذاری و توزیع کالا و خدمات و اجرای مقررات و ضوابط مربوط به آن، با تصویب ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۹ / ۷ / ۱۳۸۳ مجمع تشخیص مصلحت نظام، کلیه امور تعزیرات حکومتی بخش دولتی و غیر دولتی، اعم از بازرسی و نظارت، رسیدگی و صدور حکم قطعی و اجرای آن به دولت (قوه مجریه) محول گردید تا بر اساس قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۲۳ / ۱۱ / ۶۷ اقدام نمایند که این امر نیز تا کنون ادامه دارد (نجفی توانا، ۱۳۸۳)

۳-۳. قاچاق کالا و ارز

با تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در سال ۱۳۹۲ قانونگذار اقدام به رفع خلاء قانونی راجع به فقدان تعریف روشن از جرم قاچاق کالا و ارز نمود و در ماده ۱ این قانون تعاریفی را ارائه داد که علاوه بر تعریف قاچاق کالا و ارز، سایر لغات در حیطه‌ی این بزه به وضوح، تعریف گردیده تا این قانون از این لحاظ نسبت به قوانین پیشین از برتری ویژه‌ای برخوردار شود. با توجه به بند (الف) ماده ۱، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز «قاچاق کالا و ارز» عبارتست از هر فعل یا ترک فعلی که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود.» (احمدی، ۱۳۸۵: ۸۶ - ۸۲).

همان طور که در این تعریف مشاهده می‌شود جرم قاچاق کالا و ارز، دائرمدار صادرات و واردات غیرقانونی کالا از کشور و به کشور است. دولت‌ها با توجه به سیاست‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی و امنیتی در زمینه‌ی ورود و خروج کالا و ارز همواره محدودیت‌هایی ایجاد می‌کنند تا بتوانند در تأمین آن سیاست‌ها موفق باشند. ممنوع کردن ورود یا صدور کالا و ارز به کشور یا تعیین عوارض و مالیات مختلف در ورود یا صدور آن از این قبیل است. مطابق این تعریف عنصر مادی جرم قاچاق کالا و ارز هم فعل و هم ترک فعل را در برمی‌گیرد و برای تحقق این جرم نیازی نیست که این عنصر مادی در مبادی ورودی و به اصطلاح مرزهای کشور کشف گردد بلکه اگر در محل عرضه مثلاً استان‌های مرکزی کشور ثابت شود که کالایی بدون تشریفات قانونی وارد کشور گردیده است، این موارد نیز مشمول تعریف بزه قاچاق کالا و ارز خواهد بود (ساکی، ۱۳۹۳: ۳۹).

۴. آثار سو و آسیب‌های قاچاق کالا و ارز بر جامعه

با توجه به توضیحات داده شده در این قسمت سعی بر این است تا ابعاد مختلف آسیب‌های وارده قاچاق کالا و ارز به جامعه را مورد تحلیل و بررسی قرار دهیم.

۱-۴. از بین رفتن همبستگی و انسجام جامعه

واژه جامعه یا گروه اجتماعی فقط برای انسان به کار می‌رود و این به دلیل پیوندهای عمیقی است که گروه‌های انسانی با یکدیگر دارند. دلیل این پیوستگی‌ها همان تقسیم کار متوازن و نیازهای متقابل افراد است که روابط و تعاملات اجتماعی را جهت می‌دهد. بنابراین، تقسیم کار، رفتارها و روابط اجتماعی شالوده زندگی اجتماعی است. این امر از این جهت اهمیت می‌یابد که تعاملات و روابط اجتماعی افراد جامعه موجب شکل‌گیری مشترکاتی می‌شود که افراد به وسیله آن

کسب هویت می‌کنند و خود را با آن می‌شناسند و همین هویت مشترک و نیاز به روابط اجتماعی بر مبنای نیاز مشترک، موجب افزایش انسجام و همبستگی اجتماعی می‌شود. در همین راستا پدیده «قاچاق» با توجه به ریسک پایین و سودآوری که دارد، تضعیف فرهنگ کار را رقم می‌زند، رفتارها و عملکردهای پدیده «قاچاق» همگنی اعضای جامعه را می‌زداید. از این رو تضاد و ستیزی رفتاری پدید می‌آید. به همین ترتیب این‌گونه اعمال نظم جامعه را مختل می‌کند و مشکلاتی را برای مردم به وجود می‌آورد که به نوعی کجروی اجتماعی محسوب می‌شود. همین امر منجر به عدم توازن در تقسیم کار افراد جامعه می‌شود. به همین دلیل زمانی که تقسیم کار با چالش روبرو شود، تعاملات افراد دچار اختلال می‌شود به همین جهت شاهد گسست انسجام و همبستگی اجتماعی خواهیم بود (راموز، ۱۳۹۷: ۱۷۸).

۲- ۴. بروز اختلاف طبقاتی در جامعه

برخی از گروه‌های جامعه به علل مختلف از مسیر تعالی فردی و اجتماعی دور می‌افتند و با جمع‌آوری و انباشت سرمایه به هر طریق ممکن باعث ایجاد نظم طبقاتی یا طبقاتی‌تر شدن اقشار مختلف آن می‌شوند و به این ترتیب جامعه از نظر اقتصادی نیز طبقه‌بندی می‌شود. (تاری و غلامی، ۱۳۸۹: ۵۰ - ۴۴)

از یک سو سرشت ویژه قاچاق اغلب ثروت بادآوردهای نصیب قاچاقچیان می‌کند و این قشر که از راه کسب نامشروع ثروتمند شده اند از دیگر مردم جامعه به خصوص قشرهای محروم جدا می‌شوند و به این ترتیب به شکاف طبقاتی دامن زده می‌شود. از سوی دیگر کالاهای قاچاق به عنوان یک نماد و نشانه حاوی نظام معنایی خاصی هستند، پدیده مد که خود از طریق قاچاق و تبلیغات وارد جامعه‌ای می‌شود، ایجادکننده شکاف طبقاتی است. طبقاتی شدن جامعه برخلاف عدالت اجتماعی است و زمینه بروز انواع بی‌عدالتی‌ها و نابهنجاری‌ها را پدید می‌آورد و باعث رشد روحیه فردگرایی تا سرحد خودخواهی و نادیده گرفتن بسیاری از اصول اجتماعی اخلاقی می‌شود. به عبارتی ترویج مد و اختلاف طبقاتی و بالتبع آن فردگرایی باعث می‌شود، نظم اجتماعی بهم بخورد و همین امر منجر به چالش هویتی می‌شود (راموز، ۱۳۹۷: ۱۸۸).

۳- ۴. بوجود آمدن خرده فرهنگ‌ها در جامعه

قاچاق می‌تواند منجر به افزایش خرده فرهنگ‌ها در جامعه شود. به شکلی که خرده فرهنگ‌ها که محصول دسترسی به وسائل ارتباط جمعی جهانی، چون اینترنت، ماهواره و استفاده مداوم از فیلم‌های غیرمجاز نظایر آن است، شخصیت اجتماعی فرد، ارزش‌ها و هنجارهای او را تغییر می‌دهد، به طوری که فرد را در گروه‌های دوستی به سوی تشکیل خرده فرهنگی سوق می‌دهد که با ارزش‌ها و هنجارهای اصلی جامعه، مخالف و یا حتی گاهی در تضاد است. افزایش شاخص‌هایی نظیر سنت‌گریزی، احساس تنهایی، بیگانگی اجتماعی، کاهش گرایش‌های مذهبی و اخلاقی و گرایش به تجمل، نشانه جذب فرد در خرده فرهنگ‌های منحرف می‌باشد، که نهایتاً آسیب‌هایی که این خرده فرهنگ‌های نامتعارف و نامعمول به جامعه می‌رسانند شرایط ایجاد ناامنی، افزایش جرایم و انحرافات اخلاقی و فرهنگی و نظایر آن را در جامعه فراهم می‌کند و سیستم فرهنگی جامعه را در مهار چنین خرده فرهنگ‌های منحرف دچار آسیب می‌سازد (فروغی، ۱۳۹۰: ۱۳۸ - ۱۳۲؛ علیخانی، ۱۳۸۳: ۷). به دیگر سخن می‌توان گفت که «قاچاق» می‌تواند به گونه‌ای واسطه‌ای نقش مهمی در

ایجاد خرده فرهنگ‌هایی داشته باشد که به اشکال مختلف در تقابل با نظام ارزشی و هنجاری جامعه ایران قرار گیرند که این خرده فرهنگ‌ها می‌تواند تهدیدهای سیاسی - امنیتی و اقتصادی نیز ایجاد کنند (راموز، ۱۳۹۷: ۱۸۸).

۴ - ۴. افزایش فقر و بیکاری

فقر و بیکاری به دلیل سود آور بودن قاچاق، انگیزه و اشتیاق سرمایه گذاری برای سرمایه گذار در امور تولیدی، کاهش می‌یابد؛ زیرا قاچاق در فرصت کوتاه سون سرشاری را نصیب قاچاقچی می‌کنند که با سود حاصل از سرمایه گذاری مولد بسیار متفاوت است. افزایش حجم سرمایه گذاری های داخلی با تأمین امنیت اقتصادی رابطه ای مستقیم دارد و برای آنکه سرمایه های کشور به محیط های خارجی جذب نشود یا اصطلاحاً فرار نکنند، باید محیط مطلوب تر و بهتر داخلی فراهم گردد (محسنی، ۱۳۸۹: ۵۳؛ حیدری، ۱۳۹۶: ۱۲۳).

۳- شیوه های سازمان تعزیرات حکومتی در برخورد و پیشگیری از قاچاق کالا و ارز

بزهکاری پدیده‌ای اجتماعی - انسانی است که همه‌ی جوامع بشری از دیرباز با آن روبرو بوده‌اند. این امر به خصوص در قرن حاضر و به دنبال تحول پدیده‌های سنتی و ظهور مولفه‌های جدید در زیست انسانی، روند رو به رشدی را دنبال کرده است. بدیهی است در چنین وضعیتی، صرف به کار گیری ابرازهای کیفی (واکنشی) در جهت مقابله و سرکوب بزهکاری، راه به جایی نبرده و به همین دلیل، نظام‌های سیاست جنایی مختلف، به بهره جستن از ابزارهای پیشگیری غیر کیفی (کنشی) روی آورده‌اند. به دیگر وصف راهکارهای سیاست جنایی برای مقابله با جرم متنوع هستند و لزوماً تمامی آن‌ها از صبغهی کیفی و سرکوبگرانه برخوردار نیستند. پیشگیری از جرم، دیگر راهکار عمده‌ی این سیاست به شمار می‌رود که هر چند جنبه‌ی قهر آمیز ندارد اما تا حد زیادی می‌تواند در مقابله با جرایم، اصلاح مجرمین و نیز کاهش آثار و نیز فرصت‌های ارتکاب جرم مؤثر باشد.

واژه‌ی پیشگیری امروز در معنی جاری و متداول آن دارای دو بعد است: پیشگیری یا جلوگیری کردن هم به معنی «پیش دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی رفتن» و هم به معنی «آگاه کردن هشدار دادن» است؛ اما در جرم شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنی اول آن مورد استفاده قرار می‌گیرد، یعنی با کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، هدف به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است. اما از نظر علمی پیشگیری، یک مفهوم منطقی تجربی است که همزمان از تاملات عقلانی و مشاهدات تجربی ناشی می‌شود و عنایت انحصاری آن تحدید امکان وقوع مجموع اقدام‌های مجرمانه از طریق غیر ممکن کردن، دشوار کردن یا کمتر محتمل کردن آن‌هاست (غفاری، ۱۳۹۲: ۳۹). در همین راستا استاد گسن پیشگیری در معنای جرم شناسی پیشگیرانه را مجموعه‌ی تدابیر سیاسی (به استثنای تدابیر معمول به هنگام مداخله‌ی نظام کیفری) تعریف می‌کند که هدف انحصاری یا لاقلاً اصلی آن محدود کردن امکان مجموعه‌ای از اعمال مجرمانه از طریق غیر ممکن کردن، دشوار تر کردن و یا کاهش احتمال آن‌هاست (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۶۹).

با توجه به تاریخ و شیوه‌های مبارزه بشر با پدیده‌ی جرم، جرم‌شناسان پیشگیری از جرم را به دو گونه پیشگیری کیفری و پیشگیری غیرکیفری تقسیم کرده‌اند؛ اصطلاح پیشگیری از جرم در معنای وسیع خود شامل اقدامات کیفری و غیرکیفری برای خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم و کاهش بزهکاری می‌شود ولی در مفهوم مضیق پیشگیری فقط تدابیر غیر کیفری را شامل می‌شود و در سه سطح صورت می‌گیرد. پیشگیری اولیه عبارت است از برنامه‌ها و خدماتی که به جمعیت عمومی به منظور جلوگیری از وقوع یک رخداد ارائه می‌شوند، پیشگیری ثانویه عبارت است از برنامه‌ها و خدماتی که در مراحل اولیه‌ی بروز رخداد ارائه می‌شود و منجر به شناخت به موقع و جلوگیری از پیشرفت و طولانی مدت شدن آن می‌گردد. پیشگیری ثالث برنامه‌ها و خدماتی را در بر می‌گیرد که هدفشان، کاستن از شیوع آثار و ناتوانی حاصل از وقوع رخداد می‌باشد. به جز پیشگیری ابتدایی، ثانویه و ثالث، پیشگیری غیر کیفری را از جهات دیگری نیز بخش بندی کرده‌اند؛ از جمله پیشگیری کوتاه مدت و بلندمدت، پیشگیری فعال و انفعالی و پیشگیری عمومی و خصوصی از جرم.

لیکن جدیدترین طبقه بندی پیشگیری غیر کیفری، طبقه بندی آن به پیشگیری اجتماعی^۴ و پیشگیری وضعی^۵ می‌باشد. پیشگیری اجتماعی مجموعه اقدام‌های پیشگیرانه است که بر کلیه محیط‌های پیرامون فرد که در فرایند جامعه پذیری نقش داشته و دارای کارکرد اجتماعی هستند تأثیر می‌گذارد. این روش پیشگیری از جرم، با تمرکز بر برنامه‌های تکمیلی، سعی در بهبود بهداشت زندگی خانوادگی، آموزش، مسکن، فرصت‌های شغلی و اوقات فراغت دارد تا محیطی سالم و امن برای آحاد جامعه ایجاد نماید. در حقیقت پیشگیری اجتماعی به طور مستقیم یا غیر مستقیم در صدد تأثیرگذاری بر شخصیت افراد جامعه است تا آنان با سازماندهی فعالیت خود، حول این محور از انگیزه‌های بزهکارانه نچرخیده و از آن‌ها پرهیز کنند».

در خصوص پیشگیری کیفری که همان جرم‌انگاری و پیش بینی ضمانت اجراها می‌باشد باید عنوان کرد که قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز گرچه تأکید زیادی بر پیشگیری کیفری دارد، اما یکی از نوآوری‌های این قانون نسبت به قوانین سابق، اختصاص موادی از این قانون به پیشگیری غیر کیفری نیز می‌باشد؛ در همین راستا، این قانون با وجود بکار بردن کلمه‌ی «مبارزه در عنوان قانون و به نوعی دشمن و غیر خودی پنداشتن مرتکبین آن، بعد از ذکر تعاریف، مصادیق و تشکیلات در فصل اول، به جای پرداختن به جرایم و واکنش‌ها و تدابیر قهرآمیز، همانند کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد، بلافاصله به پیشگیری روی آورده و بعد از قانون مجازات دارندگان اسلحه و مهمات مصوب ۱۳۹۰ که یک ماده به پیشگیری اختصاص داده بود، در فصل مستقل در قالب ۱۲ ماده و ۲۹ بند و ۱۲ تبصره (مواد ۶ الی ۱۲) به پیشگیری از قاچاق پرداخته و به نوعی با صدای رسا این پیام را منتقل نموده که تنها سرمایه گذاری برابر در حوزه‌ی پیشگیری و مجازات می‌تواند موج نگران‌کننده‌ی جرایم اقتصادی را در دراز مدت مهار کند. همچنین هر چند ساز و کار اجرایی این نوع از پیشگیری هنوز به طور کامل در کشورمان محقق نشده است، اما این اقدام قانونگذار به نوبه‌ی خود جای تقدیر دارد.

⁴ - Social Prevention

⁵ - Situational Prevention

ماده ۵ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز گرچه در فصل پیشگیری نیامده اما دولت را مکلف نموده تا به منظور پیشگیری از ارتکاب قاچاق و شناسایی نظام مند آن با پیشنهاد ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و پس از ابلاغ رئیس جمهور، سامانه‌های الکترونیکی و هوشمند جدید مورد نیاز جهت نظارت بر فرآیند واردات، صادرات، حمل، نگهداری و مبادله کالا و ارز را ایجاد و راه اندازی کند، این اقدام، خود زیربنای پیشگیری از ارتکاب قاچاق به شمار می‌رود. با اینهمه اصلی‌ترین ماده‌ای که در فصل پیشگیری از قاچاق به اتخاذ تدابیر پیشگیرانه‌ی اجتماعی و غالباً وضعی پرداخته است، ماده ۶ این قانون می‌باشد که در آن برای ایجاد و راه اندازی سامانه‌ی مذکور در ماده ۵ و با هدف کاهش زمینه‌های بروز قاچاق، تمامی دستگاه‌های مرتبط از جمله وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارتخانه‌های امور اقتصاد و دارایی و راه و شهرسازی، وزارت کشور و گمرک جمهوری اسلامی ایران موظف به انجام اقداماتی در این خصوص شده‌اند، موارد مطرح شده در این ماده به شرح ذیل می‌باشد:

- الف - تجمیع داده‌ها و یکپارچه سازی اطلاعات مرتبط با تجارت داخلی و خارجی کشور؛
- ب - تجهیز مبادی ورودی و خروجی و مسیرهای حمل و نقل به امکانات فنی مناسب و الکترونیکی نمودن کلیه‌ی اسناد ورود، صدور، عبور، حمل و نقل و نظایر آن؛
- پ- تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه‌ی فعالیت‌های اقتصادی مناطق مرزی با هدف توسعه و امنیت پایدار این مناطق؛
- ت - ایجاد سامانه‌ی یکپارچه‌ی اعتبار سنجی و رتبه بندی اعتباری برای تجارت داخلی و خارجی به منظور صدور و ابطال یا تمدید کارت بازرگانی از طریق این سامانه؛
- ث - ایجاد سامانه‌ی نرم افزاری به شناسه دار کردن کلیه‌ی انبارها و مراکز نگهداری کالا و ثبت مشخصات مالک کالا، نوع و میزان کالاهای ورودی و خروجی از این اماکن؛
- ج- ساماندهی و تجهیز و تکمیل اسکله‌ها و خورها و انضباط بخشی به تردد و توقف شناورهای
- ج- تجهیز شناورها و وسایل حمل و نقل جاده‌ای کالا به سامانه فتی ردیاب با هدف کنترل سوخت بر مبنای مسافت طی شده؛
- ح- اجرای برنامه آمایش گمرکات کشور؛

خ - اتخاذ روش‌های فنی برای جلوگیری از استفاده‌ی مکرر از اسناد گمرکی از سوی قاچاقچیان؛

ماده ۱۲ این قانون، کلیه‌ی دستگاه‌های عضو ستاد را موظف ساخته در چارچوب اولویت‌های تعیین شده، برنامه‌های سالانه‌ی پیشگیری از قاچاق کالا و ارز دستگاه متبوعه‌ی خود را جهت بررسی و تصویب به ستاد ارائه نمایند. این تدبیر، یعنی الزام دستگاه‌ها به تنظیم برنامه‌های سالانه‌ی پیشگیری، در نوع خود جالب است و می‌تواند به تدریج، متولیان پیشگیری و مبارزه با جرایم اقتصادی، از جمله قاچاق کالا و ارز را که در بند (خ) تبصره ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی مصوب و نیز ماده ۵۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز به عنوان یکی از مصادیق جرایم اقتصادی معرفی شده است، به سمت تحقیقات جرم شناختی و مطالعات آماری و تنظیم علمی برنامه هدایت کند. لذا چنانچه زیرساخت‌های دیگر جامعه در

امر مقابله با این بزه فراهم گردد و این قانون نیز به خوبی جامه‌ی عمل پوشانده شود می‌توان به کاهش آمار این جرم در آینده امیدوار بود.

۵. پیشگیری از جرائم اصناف

فعالیت های اقتصادی اعمالی هستند که برای جلب منفعت صورت می‌پذیرند، بنابراین در این گونه فعالیت ها امکان وقوع جرایم دارای منافع مالی به شدت افزایش پیدا می‌کند. به منظور کنترل این قبیل جرایم و جلوگیری از وقوع آن در سطح جامعه لازم است تا علاوه بر درک ماهیت خاص این گونه فعالیت ها تلاش شود تمهیدات خاصی برای کنترل شرایط و قوع چنین جرایمی پیش بینی شود

۱- ۵. الزامات پیشگیرنده برای صنوف

گستره کالاهای قاچاق قابل کاهش از طریق روش پیشگیری وضعی؛ برد موثر روش اصولاً وضعیت خاص جرایم اقتصادی به گونه ای است که در بسیاری موارد امکان اجرای روش های اصلاحی در رابطه با مجرم در آن منتفی و ناممکن می‌گردد؛ برای نمونه، در مورد شخصی که مرتکب تخلف گران فروشی شده است آیا روش های اصلاحی و بازپروری مؤثر واقع می‌شود؟ آیا چنین فردی نیازمند مداوا از طریق روان شناسی است؟ پاسخ به این سؤال قطعاً منفی است؛ زیرا عملاً روش های اصلاحی و درمانی با ساختار ویژه این گونه جرایم هماهنگ نبوده و کارآیی لازم را ندارد. در مقابل رویکردهای ناتوان سازنده و بازدارنده (با تأکید بر بازدارندگی فردی با خاص) کارآیی بیش تری در جرایم اقتصادی دارد. در اغلب کشورهای جهان نیز در رابطه با جرایم اقتصادی و مالی چنین رویکردی اعمال می‌گردد برای نمونه، می‌توان به تدابیری چون طرد بزه کاران اشاره کرد که مد نظر قانون گذاران مختلف از جمله قانون گذار ایران قرار گرفته است (شجیحی، ۱۳۸۷: ۵۴). در قانون تعزیرات حکومتی نیز همین رویکرد مورد توجه قانون گذار قرار گرفته است؛ زیرا در همه جرایم مشمول این قانون مجازات مرتکب در صورت تکرار جرم به شدت افزایش یافته است. هم چنان که در کلیه جرایم جدی و غیر از حد محاربه که جنبه تخبیری دارد، مجازات در اثر تکرار تشدید می‌شود، در اصل مجازات تعزیری نیز این تنقیح مناط مورد توجه قانون گذار بوده است. مواد ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۲ و ۱۳، از قانون تعزیرات حکومتی و مواد ۵۷، ۸، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۳ و ۶۴ از قانون نظام صنفی گواه این مدعاست. (قانون نظام صنفی و تعزیرات حکومتی) (اعتباری، ۱۳۸۹: ۳۵؛ احمدی، ۱۳۸۵: ۶۲).

فعالیت های اقتصادی اعمالی هستند که برای جلب منفعت صورت می‌پذیرند، بنابراین در این گونه فعالیت ها امکان وقوع جرایم دارای منافع مالی به شدت افزایش پیدا می‌کند. به منظور کنترل این قبیل جرایم و جلوگیری از وقوع آن در سطح جامعه لازم است تا علاوه بر درک ماهیت خاص این گونه فعالیت ها تلاش شود تمهیدات خاصی برای کنترل شرایط و قوع چنین جرایمی پیش بینی شود؛ به بیان دیگر در پیشگیری وضعی از جرایم اقتصادی باید به دو نکته توجه شود ۱، احترام به آزادی افراد در زمینه مبادلات اقتصادی؛ ۲. کنترل وضعیت های نامطلوب در اعمال اقتصادی. بنابراین، این گونه کنترل ها باید به گونه ای بر اعمال اقتصادی اعمال گردند که اصل آزادی فعالیت های اقتصادی که نیازمند جلب و جذب سرمایه گذاری در این بخش است، زیر سؤال برود. در حقیقت این پیشگیری نباید فضای اقتصادی را به فضای

پلیسی و امنیتی تبدیل کند. در ادامه به برخی از نمونه های پیشگیری وضعی در زمینه جرایم اقتصادی اشاره می شود (آقازاده، ۱۳۸۵: ۴۸).

۲-۵. الزام واحد های صنفی به داشتن پروانه کسب

بر اساس ماده ۵ قانون نظام صنفی مصوب ۱۳۵۹ / ۴ / ۱۳ پروانه کسب اجازه ای است که طبق مقررات این قانون برای اجازه و صلاحیت فعالیت به فرد یا افراد صنفی برای محل مشخص، یا وسیله کسب مشخص داده می شود. این قانون داشتن پروانه کسب را برای هر فرد صنفی که فعالیت او نیاز مند چنین جوانی باشد، لازم دانسته است. ماده ۲ این قانون فرد صنفی را این گونه تعریف می کند: «شخص حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیت های صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید و فروش، توزیع و انجام خدمات بدنی با فکری سرمایه گذاری کرده و به عنوان پیشه ور، صاحب حرفه و مشاغل آزاد خواه شخصا با مباشرت محل کسب دایر یا به وسیله کسی فراهم کند یا قسمتی از کالا و با محصول و یا خدمات را مستقیما به مصرف کننده عرضه تمایل، فرد صنفی شناخته می شود. الزام فعالان اقتصادی به داشتن پروانه کسب با واحدهای تولیدی به داشتن پروانه بهره برداری یک مورد از پیشگیری مطلوب وضعی در جرایم اقتصادی است. پروانه کسب، شناسنامه یک واحد صنفی است و تأثیر محسوسی در کاهش جرایم و تخلفات اقتصادی دارد. برای نمونه دایر کردن یک اغذیه فروشی بدون داشتن پروانه کسب به دلیل عدم دارا بودن شرایط مرتبط با صنف، انواع تخلفات اقتصادی بهداشتی را افزایش خواهد داد؛ زیرا فروشنده به راحتی قادر خواهد بود، بدون به جا گذاشتن هیچ نشانه ای ناپدید شده و محل کسب را تعطیل و تخلیه کند. داشتن پروانه کسب ابزار کنترل کننده بسیار مؤثری در جهت خنثی سازی شرایط منجر به جرم محسوب می شود. (قانون نظام صنفی، ماده ۱۸ و ۱۹) (رضایی، ۱۳۹۵: ۹۸).

۳-۵. قیمت گذاری و کد گذاری بر روی کالا

یکی از دیگر روش های پیشگیری وضعی در بحث ما، کاهش امکان ارتکاب آن از طریق مشخص کردن بهای یک کالا است. اصولا امکان عرضه یک کالا به بهایی بالاتر از نرخ واقعی آن زمانی میسر می شود که قیمت کالا بر روی آن درج نشده باشد. با درج قیمت کالا بر روی آن دیگر مشتری حاضر به پرداخت بهای بیش تر نخواهد بود و فروشنده نیز به دلیل ملزم شدن به درج قیمت بر روی کالا، کم تر به ارتکاب گران فروش تمایل پیدا خواهد کرد؛ زیرا با توجه به الزام وی در الصاق قیمت اشیا - با نظارت اتحادیه و وزارت بازرگانی قرار دهد (تصمیم شماره ۲۰۴ مورخ ۱۳۷۴ / ۴ / ۴ نمایندگان رئیس جمهور درستاد پشتیبانی، برنامه تنظیم بازار)

۴-۵. تشکیل اتحادیه ها و نظارت بر صنوف

یکی دیگر از ابزارهای مفید و کارآمد برای کاهش ارتکاب اعمال مجرمانه در پیشگیری وضعی به کار گیری مدیریت محیطی به منظور امکان نظارت یکسان نسبت به همه اعضای یک صنف خاص است زمانی که همه فعالان یک رشته خاص زیر نظر یک مدیریت محیطی کار آمد و فوی قرار گیرند، این مدیریت می تواند با تحمیل پاره ای ضوابط و

محدودیت‌ها نسبت به اعضای آن صنف از بروز بسیاری از تخلفات جلوگیری کند در این وضعیت مدیریت محیطی شرایط نزدیک به وقوع جرم را در سطح کلان شناسایی کرده و با ابلاغ دستورالعمل‌ها و رهنمودهای لازم این شرایط را حذف و محو می‌کند. برای نمونه، در پاره‌ای از مؤسسات مالی و اعتباری هیأت مدیره انعقاد برخی از قراردادهای اعطای تسهیلات از سوی شعب موسسه را به امضا و تأیید ستاد مرکزی موکول ساخته است. این نمونه، یکی از موارد اعمال مدیریت محیطی برای کاهش فرصت‌های وقوع جرم به شمار می‌رود. تشکیل اتحادیه اصناف، گام بلندی در جهت جلوگیری از جرایم اقتصادی از طریق شناسایی و حذف عوامل تسهیل‌کننده در وقوع جرم است؛ برای نمونه، ممکن است اتحادیه به این نکته پی ببرد که اغذیه تقلبی با مارک خاصی در سطح شهر توزیع می‌شود. در این حالت اتحادیه اعضا را مکلف می‌کند که آگهی خاصی در پرپر تقلبی بودن مارک‌های مزبور در محل کسب نصب شود. بدین ترتیب، الزام واحد صنفی به نصب این آگهی، خود از عرضه و فروش آن اغذیه خاص در آن واحد صنفی پیشگیری می‌کند. (تصمیم شماره ۱۲۲۴۹ مورخ ۱۳۹۳/۸/۹۶ نمایندگان ویژه رئیس جمهور در ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار) (رضایی، ۱۳۹۵: ۱۰۰)

۵-۵. بازرسی پیوسته و نامحسوس از واحد‌های صنفی

یکی از ابزارهای موثر و کارآمد در کنترل وضعیت‌های مجرمانه، تقویت نظارت رسمی از آماج‌های جرم اقتصادی و عرضه و تولید کالا از بهترین راه کارهای کاستن از وضعیت‌های بزه‌زا است. اهمیت این موضوع تا آنجاست که می‌توان آن را یکی از دلایل واگذاری امور مربوط به تعزیرات حکومتی به قوه مجریه دانست. براساس ماده واحده قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۷/۱۹: «با توجه به ضرورت نظارت و کنترل دولت بر امور اقتصادی و لزوم هماهنگی مراجع قیمت‌گذاری و غیر دولتی اعم از امور بازرسی و نظارت و ... به قوه مجریه واگذار گردید. براساس بندهای الف و ب ماده ۱۸ از آیین‌نامه سازمان تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۸/۱ هیأت دولت، شعب بدوی تعزیرات حکومتی با گزارش مأموران سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات و نیز گزارش سازمان بازرسی کل کشور و سایر مراجع قضایی دولتی و انتظامی مکلف به رسیدگی به تخلف‌ها قرار گرفته است و قانون‌گذار با ارزش‌قائل شدن برای گزارش بازرسان در زمینه تخلفات اقتصادی و مکلف کردن سازمان تعزیرات حکومتی به رسیدگی به تخلف گزارش شده این مقوله مهم در پیشگیری وضعی را مورد توجه جدی قرار داده است. از دیگر مصادیق این گونه پیشگیری در قلمرو جرایم اقتصادی می‌توان به آیین‌نامه سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات مصوب ۱۳۷۳/۸/۱ هیأت دولت اشاره کرد. براساس ماده ۲ این آیین‌نامه هدف از تشکیل این سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات بوده است. ماده ۳ این آیین‌نامه وظایف این سازمان را بدین شرح بیان می‌دارد:

الف) بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع کالا و خدمات مشمول در کلیه بخش‌ها (دولتی، تعاونی خصوصی، نهادها اعم از تولیدات و واردات آنها

ب) اعمال نظارت بر اجرای قیمت‌ها در کلیه موارد از قبیل اعلام قیمت‌های مصوب صدور فاکتور، نصب برچسب فروش

ت) تدوین و اجرای روش‌های کارآمد بازرسی و نظارت متناسب با نوع کالا و خدمات

ث) نظارت بر برنامه تولید و شبکه توزیع کالا و خدمات مشمول واحدهای صنفی

ج) نظارت بر حسن اجرای ضوابط و مقررات توزیع کالا و خدمات

بندهای الف و ب ماده ۱۸ از این نامه سازمان تعزیرات حکومتی)

نتیجه گیری

سازمان تعزیرات حکومتی که یک نهاد شبه قضایی محسوب می شود، یکی از نهادهای مهم و اثرگذار در شرایط فعلی اقتصاد کشور است که اگر وظایفی که برای سازمان تعزیرات حکومتی تعریف شده به درستی اجرا شود گام مهمی در راستای رونق اقتصادی و فعالیتهای تجاری کشور برداشته خواهد شد. این سازمان به عنوان نهادی تخصصی در زمینه مقابله با تخلفات اقتصادی چون گرانفروشی، احتکار، قاچاق کالا و ارز، و... مترقی مطرح شده است.

بحث قاچاق کالا و ارز که مورد توجه این مقاله بوده است سبب می شود از یک سو درآمدهای گمرکی و مالیاتی دولت کاهش یابد و از طرفی سبب خروج بی حاصل ارز، فرار گسترده سرمایه، افزایش بیکاری، کاهش تولیدات صنعتی داخلی و ... می شود. در اقتصاد سالم تمامی فعالیتهای اقتصادی ثبت و ضبط می شود اما دسته ای از فعالان اقتصادی مایل به چنین امری نیستند و لذا موجبات شکل گیری اقتصاد زیر زمینی یا اقتصاد سیاه را به وجود می آورند از مهم ترین مصادیق اقتصاد زیر زمینی همانا پدیده قاچاق کالا و ارز است که نظام اطلاعات اقتصادی کشور را مختل می کند و تصمیم گیری اقتصادی را با مشکل مواجه کرده و سیاستگذاری ها کارایی خود را از دست می دهند. با در نظر گرفتن عوامل اجتماعی و اقتصادی موثر بر قاچاق و متقابلاً ارزیابی پیامدهای اقتصادی ناشی از قاچاق می توان با اتخاذ تدابیر پیشگیرانه از ابعاد مختلف اقتصادی حقوقی، راه کارهای کنترلی، و با امعان نظر به عناصر سیاست کیفری نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران تدابیر کنترلی را از طریق برخورد فیزیکی با قاچاقچیان اتخاذ نموده فلذا از این طریق ریسک قاچاق در بین مرتکبین را بالا خواهد برد.

همچنین در رابطه با آسیب های این موضوع بر جامعه نیز باید عنوان کرد که پدیده «قاچاق» به عنوان معضل و مشکل فرهنگی، از یک حیث علل و عواملی فرهنگی، اقتصادی، تجاری و سیاسی موجد آن به شمار می روند و از حیث دیگر خود این پدیده پیامدهای ناگواری بر هویت فرهنگی جامعه ایران بر جای گذاشته است. همانطور که در بالا نیز بدان اشاره شد، پدیده «قاچاق» در حکم ابزار انتقال فرهنگی، تغییرات و آسیب های شگرفی که در حوزه معنا، ارزش ها و باورهای افراد جامعه ایجاد می کند، به همین ترتیب تغییر نظام ارزشی منجر به گسست انسجام و همبستگی اجتماعی، کاهش ارزش های اخلاقی، از خودبیگانگی هویتی، کاهش تعاملات انسانی و اجتماعی، دوگانگی ارزشی و... می شود.

به طور اجمالی باید بیان کرد که عوامل زیادی در گسترش قاچاق کالا در مرز قصرشیرین نقش دارد که از جمله: عوامل اقتصادی، شرایط محیطی، تفاوت فاحش قیمت کالا بین ایران و عراق، عدم هماهنگی ارگانهای مربوطه، عدم حراست ودقت نیروهای مرزبانی و سهل انگاری آنان، رواج یافتن رشوه گیری در بین مسولین و افراد مربوطه که به جای جلوگیری از رواج قاچاق سوخت به علل مختلف با گرفتن مبالغ هنگفت و البته گاهی ناچیز از قاچاق چیان بسیاری از مسائلی را که باید به ماموران اطلاعاتی و مرزبانی اطلاع دهند پنهان می کنند و یا ماموران مرزبانی که به دلایل نا معلومی با گرفتن رشوه

از وظایف محوله سرباز می‌زنند و باعث تسهیل امر قاچاق کالا می‌شوند. از مهمترین آثار سوء قاچاق کالا بر منطقه که می‌توان به صورت اجمالی اشاره کرد رواج یافتن آن و تشویق شدن دیگر افراد به قاچاق به دلیل ضعفهای مدیریتی و نظارتی، هدر دادن سرمایه‌های ملی و خیانت به کشور، به وجود آمدن معضلاتی در عرضه‌ی کالا به مردم، بیکاری، ایجاد شغل‌های کاذب و غیر قانونی، تاثیر منفی گذاشتن بر روی فرهنگ محیط، به وجود آمدن بی‌بندوباری در جامعه و ...

منابع

- قرآن کریم

- احمدی، عبدالله. (۱۳۸۵). جرم قاچاق. تهران: میزان.

- اعتباری، مرتضی. (۱۳۸۹). بررسی سیاست کیفری قانون‌گذار راجع به قاچاق ارز و تخلفات ارزی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی: پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی.

- آقازاده، علیرضا. (۱۳۸۵). سیاست جنایی تقنینی ایران در قلمرو جرایم گمرکی. ارومیه: انتشارات پیک سبحان.

- تاری، فتح‌الله و غلامی باغی، سعید. (۱۳۸۹). تأثیر متقابل فرهنگ و قاچاق کالا. مجله مهندسی فرهنگی، شماره ۴۱. (۶۲-۴۸).

- ترکمن، مرتضی. (۱۳۸۹). نقد و بررسی موادی از قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز. مجله کانون وکلا، شماره ۲۱۰.

- حیدری، خدیجه. (۱۳۹۶). بررسی آسیب‌های فرهنگی اجتماعی و اقتصادی قاچاق کالا و ارز. دانش انتظامی همدان، شماره ۱۵.

- راموز، ادریس؛ شعاعی شهرضا، محمدحسین. (۱۳۹۷). بررسی پیامدهای قاچاق کالا و ارز بر هویت فرهنگی. اقتصاد پنهان، شماره ۱۰-۱۱.

- رضایی، ابراهیم. (۱۳۹۵). نقش سازمان تعزیرات حکومتی در پیشگیری از وقوع تخلفات اقتصادی از قبیل قاچاق کالا و ارز، بهداشت، دارو و درمان و اصناف. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز: پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته فقه مقارن و حقوق جزای اسلامی.

- ساکی، محمدرضا. (۱۳۹۲). حقوق کیفری اقتصادی. تهران: جنگل.

- شجعی گیسور، مجید. (۱۳۸۷). قاچاق کالا. تهران: معاونت آموزش ناجا با همکاری انتشارات به‌آموز.

- طالبیان، حسین. (۱۳۹۳). نقش پیشگیری اجتماعی در کاهش قاچاق کالا و ارز. مجله کارآگاه، شماره ۲۷.

- علیخانی، علی‌اکبر. (۱۳۸۳). هویت و بحران هویت. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.

- غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۲). رویکرد نهادی و تحلیل سیاست‌های رفاهی در ایران معاصر. مطالعات جامعه‌شناختی، شماره ۴۰.

- فروغی، یاسر. (۱۳۹۰). قاچاق انسان یا برده‌داری مدرن، علل و آسیب. فصلنامه علمی - ترویجی مطالعات بین‌المللی پلیس، سال دوم، شماره ۶.

- محسنی، منوچهر. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: طهوری

- مهرپور، حسین. (۱۳۸۸). دیدگاه‌های جدید در مسائل حقوقی. تهران: نشر اطلاعات.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و بیگی، هاشم. (۱۳۸۳). دانشنامه جرم‌شناسی. تهران: انتشارات گنج دانش.

- نجفی توانا، علی. (۱۳۹۹). جرم‌شناسی. تهران: آموزش و سنجش.

Abstract

The present article aims to investigate the social and economic effects of smuggling of goods and currency on society and the role of the State Penitentiary Organization in preventing smuggling of goods and currency; Because the problem of smuggling goods and currency has very bad and profound effects and consequences in society. These effects can be seen in various social, economic, political and cultural areas of the country; In a way that this issue and its various aspects can be considered by the relevant officials and the general public. The research method of this article was analytical-descriptive and also was a tool for collecting documentary and library information. As a result, it should be noted that the role of the State Penitentiary Organization in combating and sometimes preventing the smuggling of goods and currency is very important and important to the organization that the organization or the tools at its disposal can greatly reduce the damage that this problem to society

Keywords: smuggling of object and currency - society - government penitentiary organization – prevention